

политике, что сплошь и рядом идет в разрез с интересами других социальных групп. В частности, грань между различными формами устройства политической системы, демократической и олигархической, можно провести в зависимости от уровня представленности во власти и реализации в государственной политике интересов социальной группы олигархов.

Обобщая два приведенных положения, касающихся экономического и политического основания олигархии, можно сделать вывод о том, что типологическое разнообразие форм олигархических государств зависит, во-первых, от уровня концентрации средств производства в частной собственности олигархов, и, во-вторых, от уровня представленности во власти и реализации на уровне государственной политики корпоративных интересов владельцев указанных сконцентрированных средств производства.

В свою очередь, следствием различного сочетания указанных параметров, концентрации средств производства и представленности корпоративных интересов олигархических структур в политике, являются различные формы олигархического государственного устройства, что неизбежно проявляется в виде формирования политического режима с определенным уровнем жесткости.

В современной Украине результатом осознания обозначенной проблемы является формирование требования гражданского общества «отделить власть от бизнеса».

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. «Государство и олигархия». Доклад российского Совета по национальной стратегии; <http://www.snsr.ru/reports/government.shtml>.
2. «Олигархия США», информационный портал, <http://www.oligarchyusa.com/>
3. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. Пер. с франц. – М.: Текст, 1993. – 303с.
4. Большой энциклопедический словарь. Главн. редактор А.М. Прохоров, -2-е изд., перераб. и доп., –М.: Большая Российская энциклопедия; – СПб.: „Норинт”, 1998. – 1456 с.: ил.
5. Глазунов В.В. Бюрократия и олигархия: проблема взаимосвязи. Збірник наукових праць “Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії”. – Запоріжжя, ЗДІА. – випуск №19 – 2004. – 246 с. (68-83).

SUMMARY

The article is devoted to the research of forms of oligarchy, on the example of states that are oligarchic on experts mind. The author identifies the basic reasons for changing the form of the oligarchy in the economic sphere and in the political sphere. Variety of forms of oligarchic states depends on various qualitative and quantitative content of these basic reasons.

В. О. СКВОРЕЦЬ

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄУСТРОЮ НАРОДУ

Життєустрій відіграє провідну роль у вдосконаленні кожного соціального і етносоціального організму. Доля народу органічно пов'язана з його життєустроєм.

В умовах трансформації державного устрою Німеччини Ф. Ніцше писав про роль історії в житті народу як засобу зміцнення його життєвих сил. «Кожна людина, кожен народ у залежності від своїх цілей, сил і потреб має необхідність у відомому знанні минулого – у монументальній, антикварній або, нарешті, критичній історії. Але не в якості мислителів, які безкорисливо спостерігають життя, жадібні до знання, одним лише ним задовольняються і у примноженні знань вбачаючи свою мету, звертаються вони до історії. – Вона завжди потрібна їм заради цілей життя, і тому вище керівництво і влада над нею належать самому життю. Це і є природне відношення епохи, культури або суспільства до історії – воно викликається насущною потребою, закінчується там, де замовкає потреба, і регулюється внутрішньою пластичною силою народу. В усі часи люди шукали знання минулого тільки заради торжества майбутнього і теперішнього, а не заради послаблення та умертвіння життєвих початків майбутнього» [5, с. 136-137]. Ф. Ніцше стверджував, що «хвороба сучасності полягає в послабленні особистості» [5, с. 142].

На початку ХХІ ст. є всі підстави стверджувати, що хвороба глобалізованого світу полягає в послабленні більшості етносоціальних організмів. Як зазначає А. Толстоухов, процес глобалізації

відбувається в руслі неоліберальної парадигми і скеровується на користь ключових суб'єктів – лідерів глобальної економіки. Політика неоліберального глобалізму, що цілеспрямовано визначається США та їх геополітичними партнерами – країнами так званого “золотого мільярда”, діє на користь транснаціональних капіталів і мало рахується з національними інтересами, нестатками й потребами решти людства, нав'язує свої рішення у міжнародних і міжрегіональних конфліктах. Звертаючись до учасників засідання Європейського парламенту, президент Європейського Союзу Романо Проді сказав: “Всі розуміють, що ми будемо дещо, що відкриває нам дорогу до світового панування. Це не звичайний торговий союз чи політичне утворення. Мабуть, не всі усвідомлюють, що національним державам, кожній нарідно, потрібно буде доводити своє право на існування у новому світі” [11, с. 7].

Український народ як етносоціальний організм став жертвою глобалізаційних процесів, які підірвали його демографічний та економічний потенціал, поставили в залежність від США та Західної Європи, швидко перетворюють його на сировинний придаток «золотого мільярду». Демографи ООН вважають, що український народ перетворився на «вимираючу націю». За оцінкою українських вчених, у сучасному світі Україна опинилася в числі країн-аутсайдерів економічного розвитку. М. Сенченко доводить, що Україна стала жертвою неоколоніалізму [9, с. 82-84]. В той же час етносоціальні організми таких країн як Китай, Індія стали лідерами сучасного світового соціально-економічного розвитку. Різниця у сучасному розвитку названих країн полягає в тому, що політика правлячих кіл Китаю та Індії незмінно спирається на життєустрій їхніх народів, а політика правлячої верхівки України майже весь період незалежного розвитку відверто ігнорувала життєустрій власного народу та його національні інтереси. Єврориторика про «інтеграцію» України до Євросоюзу не вирішує проблем соціально-економічного розвитку країни. Лише державна політика, що спирається на життєустрій власного народу, здатна забезпечити поступальний розвиток українського суспільства, а тому дуже актуальною видається проблема осмислення діалектичної природи життєустрою народу.

Мета дослідження – соціально-філософський аналіз об'єктивних і суб'єктивних факторів розвитку життєустрою народу.

Наші попередні дослідження обґрунтовують уявлення про «життєустрій» і «процес формування життєустрою народу». **Життєустрій** – це система забезпечення нормальних умов життя, яка є результатом життєдіяльності людей і відображена сукупністю факторів, серед яких визначальними є: 1) цілеспрямована суспільна діяльність особистостей; 2) взаємодія соціальних суб'єктів у процесі реалізації своїх потреб та інтересів; 3) нагромадження соціального досвіду і соціальних цінностей; 4) формування суспільних відносин і соціального капіталу; 5) забезпечення соціальної безпеки життєдіяльності з допомогою соціальних норм, інших засобів; 6) реалізація різноманітних проектів з використанням різних ресурсів; 7) забезпечення умов для реалізації процесу суспільного відтворення. **Процес формування життєустрою народу** уявляється як становлення та зміна форм життєдіяльності, що здійснюється на основі інституціональних матриць і відображається процесами відтворення людини, матеріального виробництва, соціальної структури населення, політичної системи, соціокультурного середовища, умов існування суспільства (техносфери) та способу життя соціальних суб'єктів [10, с. 146, 151].

Процес розвитку життєустрою народу постає як послідовна зміна станів відтворювальної діяльності, що забезпечує цілісність етносоціального організму, який перебуває у розвитку. *Стан життєустрою народу* уявляється як сукупність властивостей і відношень, що характеризують специфіку відтворювальних процесів етносоціального організму в певний період його становлення і розвитку.

Життєустрій народу розвивається під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, діалектика взаємодії яких потребує належного дослідження. На нашу думку, серед **об'єктивних умов розвитку життєустрою народу** необхідно виділити наступні: 1) формування самого етносоціального організму; 2) природні умови існування і розвитку етносоціального організму; 3) господарська діяльність етносоціального організму; 4) характер взаємодії народу з іншими етносоціальними організаціями; 5) специфіка культури та менталітету етносоціального організму як основа формування світогляду соціальних суб'єктів.

Першою умовою формування життєустрою народу є *поява етносоціального організму*. С.Б. Кримський та Ю.В. Павленко виділяють у цивілізаційному процесі два основні ступені: формування підвалин цивілізації та власне історію цивілізації. Вони доводять, що «неолітична революція» закладає насамперед господарські підстави майбутньої цивілізаційної історії, а

формування племінних органів влади і управління – підстави майбутніх державно-адміністративних структур. Неолітична революція розглядається як вузлова точка, що означає перехід від привласнюючого суспільства до відтворюючого суспільства та започатковує цивілізаційний процес. Передцивілізаційні суспільства проходять спочатку стадію родового ладу (кровно-родове суспільство та общинно-родове суспільство), а потім стадію племінного ладу (корпоративно-племінне суспільство і вождесько-племінне суспільство). Наступною вузловою точкою цивілізаційного розвитку є міська революція, яка засвідчує виникнення ранньочивілізаційних систем [4, с. 92, 101-102]. Отже, з переходом від родоплемінного ладу до цивілізації відбувається виникнення держави, формування етносоціальних організмів, в яких відтворювальні процеси набувають інтегрованого характеру, що забезпечує збереження і зміцнення етносоціального організму, тобто починає формуватися життєустрій народу. Відомі й інші історичні умови утворення етносоціальних організмів, коли декілька етносоціальних організмів зливалися в один, або з одного етносоціального організму утворювалося кілька таких організмів.

На формування життєустрою будь-якого народу значний вплив здійснюють *природні умови існування і розвитку етносоціального організму*. С. Вітте доводив, що «першим фактором виробництва» служить природа, тобто природні умови території, яку займає народ. Приморським або континентальним становищем країни зумовлюється багато особливостей її господарського побуту. Значення природи в господарстві народів не обмежується тільки тим, що вона надає виробництву матеріали та сили, адже самі потреби населення та енергія його праці знаходяться в залежності від природних умов, серед яких воно мешкає. Прогрес є не що інше, як звільнення людини від підкорення природі. Людина зменшує свою залежність від природи за допомогою цілого ряду пристроїв, якими змушує природу краще служити своїм цілям. Дослідник констатує, що «в міру збільшення влади людини над природою, зменшується залежність народного господарства від природних умов країни, і господарські порядки в різних культурних державах стають більш схожими один на одного» [1, с. 69, 67, 68]. В умовах глобалізації світової економіки природні ресурси багатьох країн, в першу чергу країн «третього світу», перестають бути національним надбанням народів і перетворюються на здобич транснаціональних компаній, які виступають операторами глобалізованого простору. Життєустрій народу значною мірою залежить від того, якою мірою використання природних ресурсів країни відповідає національним потребам розвитку власного народу.

Важливою умовою формування життєустрою народу є *господарська діяльність етносоціального організму*. С. Вітте своїми працями довів, що ключові питання життєустрою народу знаходять відображення в політичній економії. Він вважав, що політична економія – це *наука про господарські явища та закони, що управляють цими явищами*. Вона розглядає дії людей, спрямовані на задоволення потреб та накопичення багатства. Політична економія, на думку С. Вітте, має *тимчасовий* характер. «Такий характер економічних вчень зумовлюється тим, що основи суспільного ладу не залишаються постійно одними й тими ж; вони змінюються. Економічне життя пастушого народу зовсім інше, ніж економічне життя землеробського народу; землеробського – інше, ніж промислово-торгового народу; економічні відносини між людьми при рабській та кріпосницькій організації народного господарства зовсім інші порівняно з економічними відносинами при свободі громадян, при свободі праці, заняті, промислів» [1, с. 37, 38]. Дійсно, відтворювальні процеси, що забезпечують цілісність етносоціального організму і відображають життєустрій народу, просто неможливі без господарської діяльності, яка й визначає їхню специфіку. У сучасних умовах використання персональних комп'ютерів, інформаційних технологій, інших досягнень НТР кардинально змінює не лише виробництво, а й умови життя людей.

Ще однією об'єктивною умовою формування життєустрою народу є *взаємодія країни з іншими етносоціальними організаціями*. Відносини між народами завжди характеризувалися добросусідством і суперництвом, боротьбою за ресурси, станом миру або війни, конфліктами або взаємодопомогою, розвитком торгівлі або економічними війнами, союзницькими відносинами тощо. Деякі народи навіть були асимільовані іншими. У сучасному світі економіка і життєустрій кожного народу більше залежить не лише від наявності природних ресурсів, а й від доступу до новітніх високих технологій. За оцінкою фахівців, найрозвинутіші країни перейшли на стадію постіндустріально-інформаційного розвитку, а решта країн потрапили в залежність до них. Як лідер у розробці новітніх електронних та інших технологій Захід забезпечив собі майже монопольне

право формування інформаційних потоків та контролю над ними. Продукуючи новітні виробничі технології, він реалізує на світовому ринку товари найкращої якості і встигає оновити свою технологічну базу та налагодити випуск нового покоління товарів до того, як у решти країн встигнуть досягти і реалізувати ці його стандарти. Інші країни приречені або тиражувати його вже морально застарілі зразки, або задовольнятися сферами, що не потребують високих технологій, зокрема сільським господарством і видобувною промисловістю, ціни на продукцію яких у цілому невисокі [6, с. 106].

Науковці визнають однією з визначальних умов формування життєустрою народу *культуру та менталітет етносоціального організму як основу формування світогляду соціальних суб'єктів*. «У певному розумінні національна культура завжди втілює ціннісно-сміслову домобудівництво етносу. І людина як представник певних спільностей знаходить своє місце в бутті в тому культурно-історичному процесі, який, на думку М. Хайдеггера, характеризує Дім, Поле, Храм. Це означає, що людина (як і етнос) шукає те святе довкілля, в якому вона (як у власній хаті) може посісти чільне місце. Щодо цього знаменним є Шевченкове почуття: «В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля». Людина визначає свій «топос» через той життєвий простір, що забезпечує її земними благами (природними джерелами існування, включаючи продукти харчування та сировину виробництва), всім тим, що визначається для селянина «полем» та з'являється на його (родинному) столі. І, нарешті, людина, як і етнос, шукає своє небо і свої святині, те, що символізується храмом її ідеалів, духовних благ загалом» [4, с. 210].

Аналіз об'єктивних, незалежних від волі людей, умов формування життєустрою народу засвідчує складний характер соціальних зв'язків, що зумовлюють специфіку відтворювальних процесів етносоціального організму. Забезпечення поступального розвитку економіки і суспільства вимагає належної уваги до національної культури. О. Платонов зазначає: Російська економічна думка вчить нас, що треба уважно вивчати і використовувати віковий господарський досвід і національні економічні стереотипи. Мова йде не про механічне перенесення старих господарських форм у сучасне життя, а про врахування культурних та психологічних установок, що вироблені багатовіковою історією російського народу і стали орієнтирами його життя. Перш за все ставиться питання про спадкування самого духу економіки, її духовно-моральних начал. Це означає розгляд праці з позицій російської економічної думки як духовно-моральної, а потім уже економічної і організаційно-технічної категорії. Про те, що такий підхід економічно плідний та ефективний, свідчить розвиток на Заході концепції якості трудового життя, яка стала свого роду новою ідеологією праці, що забезпечує її високу продуктивність. Російська економічна думка за багато років передбачила головні положення західної концепції якості трудового життя. І в народній практиці, і в роботах російських мислителів проводилася думка, що в праці виражається цілісність буття людини. Людина – суб'єкт буття – поєднується з природою – об'єктом буття. Цілісність цього процесу існує в свідомості і має першорядну духовно-моральну і культурну значимість. Традиційна західна цивілізація несе в собі багато елементів, які руйнують цю цілісність, ведуть до відчуження праці і руйнування особистості. Мета органічного господарського процесу – відновити цю цілісність, створити таку якість трудового життя, яке відповідає самим високим вимогам людської особистості [7, с. 771-772].

Звісно, на моделях руйнування особистості здоровий етносоціальний організм побудувати нікому не вдасться. Тому треба звернути увагу на суб'єктивні чинники, які здатні впливати на життєустрій народу і протікання відтворювальних процесів, що забезпечують цілісність етносоціального організму. Існують достатні підстави визнання **суб'єктивними факторами розвитку життєустрою народу** наступних проявів: 1) вплив держави, державних органів та державних діячів на життєустрій народу; 2) вплив особистості на життєустрій народу; 3) вплив церкви на життєустрій народу; 4) вплив недержавних об'єднань громадян на життєустрій народу; 5) вплив злочинного світу на життєустрій народу; 6) вплив ЗМІ (через громадську думку) на життєустрій народу; 7) вплив концептуальної влади на життєустрій народу.

Ці фактори розвитку життєустрою народу визначені як суб'єктивні, оскільки їхній вплив визначений *умовними суб'єктами*, які є обов'язково присутніми у формуванні життєустрою, але їхня присутність є варіативною. Інакше кажучи, умовні суб'єкти можуть бути представлені різними особами та особистостями, а їхній вплив (суб'єктивність) на відтворювальні процеси етносоціального організму далеко не завжди є усвідомленим, але завжди суб'єктивним.

Найвагомішим із суб'єктивних факторів є *вплив держави, державних органів та державних діячів на життєустрій народу*. Цей вплив по-різному проявляється в цивілізаціях Заходу і Сходу.

Дослідниками переконливо доведено, що на Заході відтворення етносоціальних організацій відбувалося на основі домінування приватної власності, а на Сході – на основі державної власності. «Східна модель суспільного ладу припускає неподільну єдність влади і верховної власності, соціально-політичне і соціально-економічне панування державного апарату над індивідом, що не має стосовно держави ніяких гарантованих третьою силою юридичних прав, але визначає свої відносини з владою завдяки наявності багатотрічної самодостатньої традиції. Західна ж (у її поліській, класично-античній, середньовічно-міській, або буржуазній, західноєвропейсько-північноамерикансько-австралійській формі), у кінцевому рахунку, заснована на варіативно неоднозначному, але все-таки з явною ціннісно-сутнісною перевагою приватної власності, балансі приватних інтересів і державної влади. Наявність гарантованої незліченими формами соціальних зв'язків приватної власності забезпечує економічну (а відтак і, хоча б потенційно, всяку іншу) самостійність індивіда» [4, с. 117].

Найважливішим критерієм ефективності державної влади, державних діячів у світовій історії визнається їхній вплив на формування та зміцнення етносоціальних організацій. Видатні київські князі від Олега до Ярослава Мудрого своєю діяльністю забезпечили формування, зростання і розквіт Київської Русі, а значить і її населення, господарства, культури, духовності. Московський цар Іван IV Грозний розгромив Казанське та Астраханське ханства, що сприяло інтеграції населення їхніх територій до складу Московської держави і заклало основу могутнього багатонаціонального етносоціального організму. Б. Хмельницький у ході визвольної війни українського народу проти польської шляхти добився створення і визнання Гетьманщини – держави, яка представляла український народ як окремий етносоціальний організм. Більшовики на чолі з В. Леніним створили СРСР – державу, яка змогла інтегрувати майже на сім десятиліть народи колишньої Російської імперії в багатонаціональний етносоціальний організм. Й. Сталін, здійснивши радянську модернізацію цього організму, забезпечив просування СРСР до числа провідних держав світу, а потім і перетворення на одну із двох супердержав світу. В літературі незалежної України радянський період історії України подається майже повністю у негативних оцінках, що спираються на поняття «імперія», «колонія», «голодомор», «геноцид», «репресії» тощо. Такі підходи не знаходять підтримки серед значної, якщо не більшої, частини громадян України, які глибоко переконані, що в радянський період позитив все-таки переважав. Протягом радянського періоду середня тривалість життя людини зросла з 36 до 72 років, а в незалежній Україні вона знизилася до 68 років. Економічні, науково-технічні та соціальні досягнення радянського періоду є незаперечними, а сучасна Україна вже два десятиліття виявляє нездатність до соціально-економічного поступу. В радянський період пройдено шлях від країни масової безграмотності до забезпечення середньою освітою всього населення. В незалежній Україні більшість населення переведено із стану середнього достатку до стану бідності. Населення України очікує від державної влади цілеспрямованого впливу на відтворювальні процеси з метою зміцнення етносоціального організму, а такого впливу не видно.

Прикладом сильного впливу державної влади на зміцнення етносоціального організму може бути сучасна Венесуела. За оцінкою президента Венесуели Уго Чавеса, венесуельський народ обрав свій сценарій розвитку, протиставивши його неоліберальній «глобалізаційній» моделі Вашингтона. За венесуельським сценарієм, ні в якому разі не можна послаблювати державу і підпорядковуватися виключно законам ринкової економіки і вільного ринку. Держава не повинна відходити від економіки – вона зобов'язана визначати пріоритети, спрямовувати основні проекти, керувати країною, щоб створити суспільство справедливості та соціальної рівності. Мова йде про створення соціально орієнтованої економіки, яка повинна розподіляти багатства на благо всіх громадян країни. Державна влада встановила контроль над нафтовою промисловістю Венесуели і це дало їй кошти для реалізації економічних і соціальних проектів. Націоналізувавши нафтову компанію «PDVSA», держава «розпрощалася з 17 тисячами технократів, які виявилися саботажниками», і взяла під контроль доходи і видатки державної нафтової промисловості. Це дозволило уже в 2004 році спрямувати на соціальні потреби додатково 4 мільярди доларів. За один лише рік державі вдалося ліквідувати безграмотність 1 мільйона 300 тисяч осіб. Уряду Уго Чавеса вдалося досягнути прориву в галузі охорони здоров'я. До нього венесуельська охорона здоров'я була майже повністю приватною, системи національної охорони здоров'я не існувало. Держава організувала місію охорони здоров'я «Вглиб кварталу», за якою тисячі лікарів були забезпечені медичним обладнанням та ліками і направлені в найбідніші райони країни. Це дало змогу надати медичну

допомогу на дому практично 15 мільйонам венесуельців (із 25 мільйонів). Держава виділила мільярд доларів на програму житлового будівництва для народу, а також надала близько двох мільйонів гектарів землі селянам, які раніше не мали власності. В країні розпочато реалізацію нового плану, який отримав назву «Освіта, яка дає роботу, і робота, яка дає освіту». Щоб запобігти наростанню соціальних проблем, уряд У. Чавеса припинив процес приватизації і забезпечив ефективне управління та успішну роботу державних підприємств [12, с. 57-60].

Важливим суб'єктивним фактором розвитку життєустрою народу постає *вплив особистостей*. Т.Г. Шевченко своєю творчістю, ідеями, силою духу (як «апостол правди і науки») зробив великий внесок у створення ідейної основи українського національного руху, пов'язаного з відтворювальними процесами етносоціального організму. В сучасній Україні панівна верхівка дуже хоче введення ринку землі, але побоюється народного гніву, бо в народній свідомості залишається відношення до землі як до «матері-годівниці». Відомі аграрії постійно застерігають правлячі кола України про недопустимість перетворення землі на товар, що загрожує соціальною катастрофою. Один із них – двічі Герой Соціалістичної Праці, Герой України Д. Моторний – голова приватно-орендного кооперативу «Зоря» у с. Чернобаївці на Херсонщині, яке є доволі відомим і успішним. Коли проводили у 90-х роках так звані реформи, спрямовані на знищення колективних агроформувань, там не кинулися бездумно виконувати рекомендації новаторів. Тепер у кооперативі вкотре пересвідчуються: правильний обрали шлях. Бо там, де кинулися – від багатьох хазяйств і сліду не залишилося. А у «Зорі» успішно господарюють [3, с. 20]. Отже, державна влада може не лише сприяти розвитку виробництва, але й руйнувати його, як це відбулося із селом та сільським господарством України. Для успіху аграрних реформ в Україні треба спиратися не на рекомендації МВФ, а на життєвий і професійний досвід таких аграрників як Д. Моторний. У своєму вірші він висловив відношення українського селянина до землі та землеробської праці.

Дід і прадід вирости у полі,
Батько поле потом окропив,
Я працюю півстоліття в полі
І його як маму полюбив.
Хліб – святиня кожної людини,
Дійсно, хліб – усьому голова,
Покохайте ж поле, люди добрі,
Бо без поля хліба не бува.

У цих словах знаходить відображення та основа домобудівництва, опорою якої є Дім, Поле, Храм. Для селянина земля – це місце діяльності (Поле), місце проживання (Дім), місце високої духовності в якій він знаходить сенс життя (Храм).

Вагомим суб'єктивним фактором розвитку життєустрою народу завжди був і залишається *вплив церкви на відтворювальні процеси етносоціального організму*, адже церква відіграє не останню роль у формуванні релігійної свідомості, світогляду людини. В.І. Воловик серед елементів релігійного буття виділяє позацерковні релігійні відносини, серед них найбільш складний і суперечливий розряд суспільних відносин, у які вступають віруючі, включаючись в економічну та політичну діяльність, керуючись своїми релігійними переконаннями. «Щиро віруюча людина, обираючи вид трудової діяльності, звичайно, повинна зупинитися на такому, який відповідає всім канонам її віри, вимогам її релігійної моралі. Однак, далеко не завжди знаходячи бажане для себе застосування сил, вона нерідко змушена займатися тим, проти чого протестує її душа. Важко уявити, які душевні муки відчували розорювані селяни російських та українських сіл, де релігійність споконвіків була вищою, ніж у містах, відправляючись найматися на лякаючі їх підземні шахти та гуркочучі заводи. А чи знаємо ми, що відчуває щиро віруюча людина, яку нещадно експлуатує і обирає підприємець, який до того ж іноді виявляється одновірцем. Та й становище цього останнього не з простих. Адже жодна з релігій не схвалює грабунку, крадіжки, насильства, нанесення інших кривд ближнім, будь-якої несправедливості по відношенню до своїх. ... Все це ускладнює відносини, в які доводиться вступати релігійним людям, і які все ж не перестають залишатися релігійними, звичайно, в межах певної, притаманної їм міри» [2, с. 65-66]. У реальному житті людина приречена на душевний неспокій, душевний розлад, але віра, надія і любов дозволяють досягти душевної гармонії. «Душевна гармонія може бути досягнута за наявності у людини віри в можливість збереження свого власного життя і життя її близьких. Дійсно, якщо підстав для такої віри немає, якщо оточуючий людину світ бачиться як щось вороже, протидіюче їй та близьким, то про який душевний спокій, душевну гармонію можна вести мову?

Неспокій і страх за власне життя та життя близьких, яким постійно щось загрожує, формує відчуття безвиході, паралізує волю людини, позбавляє стимулів діяльності, руйнує особистість, змушує покладатися на потойбічне. І навпаки, якщо людина впевнена, що її життя, в крайньому разі на певному етапі, нічого не загрожує, створюються передумови для спокійного, виваженого визначення життєвих позицій, програм подальшої поведінки, подальших дій» [2, с. 181-182].

З давніх часів у державно організованих суспільствах завжди проявлявся *вплив різних самоорганізованих недержавних об'єднань* на розвиток життєустрою народу. В залежності від мети, завдань, змісту й наслідків діяльності недержавних об'єднань виявлялася їхня здатність зміцнювати або послабляти етносоціальний організм.

В наш час зростає *вплив злочинного світу на життєустрій народу*. В сучасній Україні з'явилася і набула розповсюдження торгівля людьми. На початку XXI ст. фахівці зазначали, що, згідно з даними Міжнародної організації міграції, за останні роки з України вивезено 400 тисяч жінок. В Україні групи захисту жінок називають цифру 500 тисяч, 400 тисяч з яких віком до 30 років, виїхали протягом минулого десятиліття [8, с. 295]. Торгівля людьми – це лише один аспект тіньової економіки, а є ще десятки зумовлених нею соціальних хвороб, від яких страждають мільйони наших співвітчизників.

У XX ст. найвпливовішим суб'єктивним фактором формування життєустрою народу став *вплив засобів масової інформації, які формують громадську думку та визнаються «четвертою владою», виступають засобом концептуальної влади*. ЗМІ в сучасному світі здатні здійснювати величезний вплив на суспільні настрої, валити уряди, створювати і руйнувати суспільно значимі образи та цінності. Саме з газети «Іскра» починався шлях В. Леніна та його однодумців до влади в Росії. ЗМІ стали чи не найголовнішим засобом руйнування СРСР, що детально проаналізовано в низці книг С.Г. Кара-Мурзи («Советская цивилизация», «Антисоветский проект» та інші).

М.І. Сенченко розкриває зв'язок понять «система управління» і «життєустрій» через поняття «концептуальна влада», тобто домінуючий вплив певних концепцій на суспільну свідомість з метою створення ідейної основи управління суспільством. «Суб'єктивна мета концептуальної влади – реалізація двох полярних суспільних систем і відповідних їм систем управління соціально-економічними процесами. Систему управління, яка дотримується своєрідного принципу еквівалентності під час обміну виробленими людьми засобами життя (їжа, одяг тощо), умовно можна назвати **справедливою системою**, а державу чи общину, яка живе за цим принципом, – **суспільством соціальної справедливості**. Інша за метою концепція управління ґрунтується на порушенні принципу «еквівалентності». Таку концепцію життєустрою та відповідну їй систему управління можна назвати **системою еґоїзму** чи **системою лихварства**. Відомо, що 45% сукупного доходу населення планети – у руках 358 лихварських банківських сімейних кланів, які утворюють Фінансовий інтернаціонал. ... За даними ООН (Доповідь ООН «Показники світового розвитку в 2000 році», квітень 2000 р.), на 57 % населення світу припадає лише 6 % світового доходу (близько 30 доларів щомісяця на людину). Це свідчить про те, що лихварська система життєустрою домінує на планеті» [9, с. 80-81].

Аналіз факторів розвитку життєустрою народу засвідчує зумовленість еволюції етносоціального організму взаємодією *об'єктивних умов розвитку життєустрою народу* (формування етносоціального організму; природні умови його існування і розвитку; його господарська діяльність; характер його взаємодії з етносоціальними організаціями; його культура та менталітет) і *суб'єктивних факторів розвитку життєустрою народу* (вплив держави, державних органів та державних діячів; вплив особистостей; впливу церкви; вплив недержавних громадських об'єднань; вплив злочинного світу; вплив ЗМІ; вплив концептуальної влади).

Перспектива подальшого дослідження проблеми вбачається у соціально-філософському аналізі специфіки характеру життєустрою народу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Витте С.Ю. Конспект лекцій о народном и государственном хозяйстве, читанных его императорскому высочеству великому князю Михаилу Александровичу в 1900-1902 годах / Предисл. Ю.Н. Калашнова и В.М. Широнина. – М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 512 с.
2. Воловик В.И. Философия религиозного сознания. Монография. – Запорожье: Просвіта, 2009. – 216 с.

3. Квітка Г. Незламний кооператив: сучасна історія господарства, де свого часу відмовилися від нав'язаних згори реформ // *Голос України*, № 231 (4981), 7 грудня 2010 р. – С. 20-21.
4. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. – К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с.
5. Ницше Ф. О пользе и вреде истории для жизни / Ницше Ф. Сочинения в двух томах. – Т. 1. / Пер с нем.; сост., подг. тек., общ. ред., избр. перев. и примеч. Р.В. Грищенкова. – СПб.: ООО «Издательство «Кристалл», 1998. – 960 с.
6. Павленко Ю. Глобалізація та цивілізаційні зрушення сьогодення // *Міжнародна економічна політика*. – 2005. – Випуск 2 (№ 1). – С. 102-118.
7. Платонов О.А. Русская экономика без глобализма. – М.: Алгоритм, 2006. – 800 с.
8. Рад Дж. Торгівля жінками в Україні / Українське суспільство на шляху перетворень: західна інтерпретація / За ред. В. Ісаїва: Пер. з англ. А. Іщенка. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – С. 294-333.
9. Сенченко М.І. Україна: шляхом незалежності чи неокolonізації? – К.: МАУП, 2003. – 120 с.
10. Скворець В.О. Процес формування життєустрою народу // *Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпрянищини*. – Запоріжжя. – 2010. – Вип. 25. – С. 145-152.
11. Толстоухов А. Україна і виклики постіндустріальної доби // *Політичний менеджмент*. – 2003. – № 3. – С. 3-12.
12. Чавес У. Многополярный мир как глобальная альтернатива. Взгляд Венесуэлы // *Российский экономический журнал*. – 2005. – № 1. – С. 57-61.

SUMMARY

The analysis of the factors of the life organization of people reflects the evolution conditionality of the ethnosocial organism by means of the interaction of the objective conditions of the life organization of people (ethnosocial organism creation; the natural conditions of the organ's existence and evolution; it's manufacturing activity; the character of it's interaction with ethnosocial organism; the peculiarity of it's culture and mentality) and subjective factors of the life organization of people (the state impact; the influence of the state organs and state figures; the social associations and separate personalities influence; the impact of the criminal world; MAS MEDIA and conceptual power).

Г. В. ВОРОНОВА

ОБ'ЄКТИВНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Приступаючи до розгляду даного питання, ми будемо виходити з розуміння того, що наявність об'єктивної основи означає, по-перше, існування визначеного реального фундаменту, на якому формується деякий феномен, існування незалежне від якого-небудь суб'єкта – будь-то окремої людини, будь-то людини в цілому, а також їх свідомості; а, по-друге, – обумовленість даним фундаментом, основою, властивими їй закономірностями не тільки виникнення, формування самого феномена, але і змін, що відбуваються з ним, його розвитку.

Чи існує така основа в життєдіяльності людини? Безумовно. І виступає в якості такої життя як цілісність. Справді. Саме наявність життя як об'єктивно існуючого явища, що перебуває в безупинному розвитку дозволило зародитися процесу антропогенезу, у результаті якого з тваринного світу виділилася людина як найвища з живих істот. Наявність життя обумовило і його відношення до природи у вигляді трудової діяльності, що зароджується, а в рамках її – до собі подібних, до інших людей, стимулюючи, в такий спосіб, соціогенез, становлення суспільства і потім – відношення до самого суспільства, тобто всю сукупність суспільних відносин, що складає зміст діяльності людини.

Природно, на початкових етапах свого буття діяльність людини ще недостатньо розвинута. Її структура обмежується сукупністю переважно споживчих відносин людей до природи та й один до одного. До того ж це характерно не тільки для первісної, рабовласницької, феодальної і капіталістичної формацій, але і для соціалізму. Свідченням тому є, по-перше, прямо скажемо, варварське відношення до природи в колишньому СРСР, обумовлене переважно екстенсивними методами розвитку народного господарства, а по-друге, – фактичне перетворення людини в засіб досягнення певних результатів у різних сферах життєдіяльності суспільства – економічної,